

Сумський національний аграрний університет, Україна

Правопис оповідань Осипа Юрія Федьковича у виданні 1902 року

(на основі оповідань «Безталанне кохання» та «Жовнярка»)

Лексична система будь-якої мови є винятковою, тож вивчення усіх її особливостей удосконалює й розширює світогляд науковця. Безліч лексичних одиниць «мігрують» із однієї підсистеми до іншої, переносячи не лише зміст, але й форму, правописні норми: «Але норма – не лише ознака чисто лінгвістична. Вона відображає і соціальний аспект, який відбивається поняттями вжитку чи невжитку того чи іншого мовного факту, правильного чи неправильного, доречного чи недоречного. Це і естетичний момент, що виражається поняттям гарного чи поганого. Крім того, можна говорити про норми писемної та усної мови, норми літературної та діалектної мов» [2; 196].

Звичайно, найширше лексичний склад мови представлений у словниках. Сучасні словники української мови забезпечують нормативне вживання слів, їх форм, відмінкових закінчень тощо, але наразі існує багато невирішених питань у різних галузях науки, культури, літератури, де важко віднайти власне українську назву на позначення того чи іншого процесу, дії, предмета тощо.

Сьогодні необхідним для дослідження власне українських назв стало використання словників дорядянського періоду, що іноді спричиняє дискусії.

У цей же час одним із важливих джерел отримання лексичної інформації були і залишаються літературні твори, де справжні майстри слова пропонують свій особистий лексичний набір для опису життя, характеризуючи який можна віднайти потрібну лексичну одиницю, шлях її творення.

Осип Юрій Федькович – представник письменників-«західняків», мова його творів насичена лексиною, що має багато специфічних говіркових елементів, так видані у 1902 році його оповідання дають можливість

сучасникам проаналізувати правописні норми минулого століття для кращого розуміння та прогнозування розвитку мови у майбутньому: «Як у першому томі так і тут передаємо Федьковичеві твори правописею уживаною у виданнях Наук.тов.ім.Шевченка, дбаючи пильно про те, щоби були вірно віддані фонологічні і морфологічні прикмети Федьковичевої мови» [1; VIII].

Особливо цікаво, що період видання творів О.Ю.Федьковича (1902 рік) припадає на час формування єдиної загальноукраїнської норми, фонетичного (народного) правопису (у західних областях України на той час існував етимологічний принцип («етимологізоване язичіє»), яке вживали «галицькі чи закарпатські москвофіли») [2; 197].

В оповіданнях «Безталанне закохання» та «Жовнярка» автор дотримується фонетичного правописного принципу, який був розроблений П.Кулішем наприкінці 1850-х років (так звана «кулішівка»).

Так, у дієсловах зворотна частка – **ся** пишеться окремо: *смієть ся, кохають ся, відсунь ся, видить ся, дивив ся, бари ся, судило ся, минеть ся, згублю ся, проходжав ся, заслинив ся: Не то що на наше село, а на цілу славу Буковину коли **найшов ся** такий хороший парубок* [1;177].

Складні прислівники пишуться через дефіс: *ув-одно, з-горда*. Те саме стосується й прийменників: *по-над, по-за: **Ув-одно** каже, що любить, а за другого йде* [1;179]!

Частка **ж** пишеться також через дефіс: *Се-ж, літає-ж, рада-ж, що-ж, як-то, коли-ж, хіба-ж, же-ж, цур-же, отже-ж, як-же, яке-ж, то-ж*, а також разом: *тогож, А стара Гребениха була: фудульна, обрахована, з масним язиком, **як-то** кажуть* [1;177];

Зустрічається вживання літери **ф** (давня **ѳ**) замість буквосполучення **хв** : *Дністрова **філя***; а також передача давньої **ѳ** через **т**: *катедра*.

Займенники в оповіданнях мають такі форми: *нічого, єму, єго*, зустрічається роздільне написання займенників на зразок *що небудь*; непослідовне вживання прислівника *тоді: тогди-тогді*.

Дуже часто, особливо у дієсловах та іменниках, звук *і* графічно позначається літерою *ї*: *хотіла, підлітає, сідай; весілля, тогді, Дністер, сусід, (у)літі, (у)лузі, дівчина, весілля.*

Ще не унормоване вживання апострофу: *забеш,пє,пний.*

Із синтаксичного боку часто залишаються не виділені вставні конструкції, порівняльні звороти: *Що на цілій Буковини такої_мабуть_не було; та й упала мов мертва_мені на руки.*

Підрядні речення також дуже часто не виділяються комами: *А на цілу Буковину_коли найшов ся такий хороший парубок; Але який наш Юрій ні мудрий був_а одного діла однако не міг второпати.*

До інших особливостей мови Ю.О.Федьковича належать:

- відсутність подвоєння приголосних в іменниках: *житя, весіля;*
- пом'якшений *л* на початку іменників: *льо́терію, за льо́кая* служив;
- твердий кінцевий приголосний у дієсловах: *малюют, говорит, і ходит, і робит, і нічого не тямит, не замучат, кажут, то сидит, то ходит;*
- відсутність м'якого знаку: *швайцарскої, італіянськїй, начальник, найбільше;*
- вживання літери *г*: *господарі, губернія, у запозичених словах: регімент, драгони, єгри, генерал;*
- вживання давньої форми займенника *її* - *ю*
- твердий голосний на початку слова: *иниий,*
- відсутність присавного *в*: *они.*

Література

1. Повісти й оповідання Осипа Юрія Федьковича (Перше повне виданє. З перводруків і автографів зібрав, упорядкував і пояснив Др.Олександр Колесса): З друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка (під зарядом К.Беднарского). – У Львові, 1902р. – 495с.
2. Полюга Лев. Львівські видання «Просвіти» і проблема нормативності української літературної мови (1868–1939) //Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. - № 19.- 2010. – С. 196-200.